

stoječe nasloniti ne more. Takó postavim: kader visi klasje od sončniga izhoda proti zahodu, se morajo na sončni izhod postaviti. Klasje, katero na njivi obleži, naj otroci v pletenice ali košarice poberejo, ali ubožnim, de ga poberó, pusté.

Pasja stekljína.

(Dalje.)

Srenjski starašini ali druge gosposke, ko jim je povedano od stekliga psa, naj ukažejo berž konjaču ga ubiti ali ustreliti, s kožo vred na samim 6 čevljev globoko zakopati in ne v vodo ga vreči, ga z živim apnam potresti, grob zaternjati, de ga prasci ne izrijejo, ali kaj taciga. Kdor ga ubija in zakopava, naj se varje stekle kerví in slíne. Karkoli je pès živ oslinil ali se dotaknil, naj sožgejo, to je, pasjico, nastéljo, posódo; železje naj razbelijo, pa ne z roko dotikati se ga, s klešami naj ga v oginj dévajo. — Se je stekel pès, ali druga stekla žival odtergala, je ušla, od drugod prišla, berž naj hrup zaženejo, de se vsak vé varvati, na otročiče naj pazijo, ki se jih nar rajši stekle živali lótiyo; sosedje naj svoje pse in živali zaprejo, pastir naj dobro pazi, de se stekli pès v čedo ne pritepe; in serčni možaki naj se snidejo steklenca pobiti, in varno zagrebsti. Gosposka naj kmalo gléda zvediti, od kod je stekla žival, čigava de je, in ali je kakiga človeka ali žival tam ali drugej popadla; berž tudi naj pošle povedati bližnjim soseskam, in naj jim popiše steklo žival, kakošna, kolika, in po čim de se lahko pozná; soseske pa naj dalje oprašujejo, oznanujejo, in overajo nesréčo.

Je pa tak pès, od kteriga se še práv ne vé, ali je zares stékel ali ne, kakiga človeka ugriznil, bi ne bilo práv, ga koj ubiti ali vstreliti; tak naj se, če je le moč, vjame, v varen kraj zaprè in od živinskiga zdravnika vsak dan ogleduje, de se zvé, ali je bil stékel ali ne. Ta skerblijivost je za mir in potolažbo ugriznjeniga človeka silno potrebna; lejte! če se skaže, de pès ni bil stékel, kakó to potolaži neserčniga človeka! Če so ga pa koj ubili, se pa resnica nič kaj zvediti ne more. Vjeti pès se nar varniši v terden žakelj vtakne in potem v kak varen kraj zaprè, pa z živežem in vodó za potrebo previdi; v 3 ali k večimu v 5 dneh se bo stekljína skazala.

Je stéklec kako domačo živino ugriznil, ali jo oslinil, ali okervavil, kmalo naj gospodar, de ga ne bodo hudo pestili, to reč pové srenjskimu starašinu ali gosposki in pa naj da zdraviti žival zdravniku skozi 6 tednov. Je ugriznjena živina pa stekla, se mora ubiti in zagrebsti, kakor smo rekli od stéklíh psóv. Kdor bi po stekli živali ugriznjene in oskrunjene živine mesó, ali došle ali zaklane, desiravno še ni stékla, kdor bi tako mesó ali jedel, ali jésti dajal, ali prodajal, ali izkopaval, ali kaj taciga, ga bo pokorila vikši gosposka zavoljo te pregrehe. — Rada se taka zgodi, de domača žival je ugriznjena ali oskrunjena brez gospodarjeviga védeza; zato naj gospodar dobro pazi na stekle znamnja ob času taciga suma; naj žival od drugih loči; je pa stekla, naj pové gosposki, de jo po zapovedi ukaže ubiti, zagrebsti, in obravnati; sicer ga silno huda šiba čaka. — Znaminja bližnje steklote pri domači živini so té le: žival ožalostva, malo ali nič ne jé, in ne pije, bojí se včasi vode in vsiga mokriga: ta strah pa ni vselej pravo in gotovo znamnje nesumne stekljíne. Je pa stekljína že vun ropila, tù vidiš znamnja, kakoršne smo dali nad

steklim psam. Tukaj žuga ravno taka nevarnost človekam in živini, kakoršna je stékliga psa; kér vsaka stekla žival hapa, in grize, in popada, in steklòbo raznaša, si bodi s kljunam, ali z zobam ali s slino. (Dalje sledí.)

Odgovor na vprašanje.

Brali smo v 42. listu lanjskih Novic, de so Njih ces. visokost, nadvojvoda Ivan 100 cekinov tistimu obljubili, ki bo nar bolj práv odgovoril na vprašanje: Od kod pride pričijoče zverženje poslov, in kako bi se dalo v prid kmetijstva temu pomagati? 100 obljubljenih cekinov nam priča, de se Njim dober odgovor na to vprašanje silno težek zdi. Kar je enimu pretežko, naj mu drugi pripomorejo; in zato hočemo tudi mi družina svoje storiti, in toliko raji, kér se tukej ravno naša mele. De bi na prvi del prašanja práv odgovorili, je nar pred vediti potrebno: od kakošnih staršev smo, in kakošni smo v službo stopili?

Eni smo od zanikernih staršev rojeni, ki so nas v mladosti namest v cerkev in šolo k podučanju pošiljali, le domá pušali, ali v litiš ali gostivnico seboj jemali, kjer smo nesrečna priča vsiga gerdiga bili, karkoli vinska moč s človeško slabostjo početi zamore. Ne dela in pridnosti, ampak postopanja smo se privadili. Starši so nam premoženje zapravili, nas pa nepodučene lenuhe je revšina po svetu pgnala.

Drugi smo pankerti, brez volje svojih staršev na svet postavljeni, kterim bi ne bili z nobeno rečjo bolj ustregli, kakor s svojo smertjo. Brez varha in uka smo rastli, kakor hosta v gojzdu. Zavoljo slabiga oblačila, malopridniga zadržanja in pankertstva smo bili od slednje boljši družbe odločeni; le po hlevih in stranskih kotih, kjer razujzdanost, nesramožljivost in lenoba stanuje, smo se gladni, kakor sveta zaveržki potikali, ter gledali, kje bi svoj prazen želodec napolnili, več ponočnim krokerjem, kakor ljudém podobni. Sila nas je v službo zapodila, in hlev nam ni pred poduka dal.

Tretji smo sicer v mladosti v cerkev in šolo hodili, tode starši so nas preradi imeli in so nam vse po volji pustili. Šolski učitelji so nas skraja svarili, mi pa tega nič porajtali nismo. Po tem so nas hujši v strah vzeli, mi smo se pa potem domá per starših práv zvižali in še več povedali, ko je res bilo. V nas zaljubljeni starši so hitro k višim šolskih učiteljev s tožbo vihrali in njim tudi več povedali, kakor so od nas slišali. Namest take tožbe na tanjko preiskati, in de bi pravda dokončana bila in tožniki hitrejši potolaženi bili, se jim brez vsiga pomiselka, kakor neumnimu otroku obljubi, de bo že vse boljši. Učitelju se je pa oestro posvarjenje dalo, naj z otroci v šoli poterpežljivši ravná. In tako smo bili na konja zlezli in učiteljevi gospodje postali, ki si potem več upali niso, nas v strah vzeti, naj bi bili še tako vredni bili. Tudi nas niso po vrednosti v strah jemali. Skratkama smo se na nje postavili, in kér tega niso terpéli, so nas namesto oestro podučiti, le po svetu zagnali. Svet je dobil po nas novo, tode malopridno družino.

Četerti smo bili sirote, kterim so starši prehitro pomerli. Gosposka je naše zemljiše in domačijo prodala, ali pa drugim v najem prepustila. Dobili smo oskerbnike, ki niso plačila za nas imeli. Pustili so nas po naši divji volji ravnati, dokler smo se le slabo podučeni med ptuje ljudi zgubili in zadnjič s hudobnimi potegnili.

Peti smo od pobožnih in pridnih staršev rojeni, in še nekaj podučeni v službo stopili, pa kaj! ko smo le hitro za malopridno družino potegnili, katero so gospodarji premalo oestro deržali.

Glejte gospodarji! taki pridemo k vam v službo. Per vas se pa tudi vsakrat ne poboljšamo, kér vas je

veliko, kakor nas, marsikaki slabosti podverženih, — ne skerbite vsi ne za svoje, ne za naše podučenje. Razne verste ste tudi vi. Brez ovinka smo mi svoje slabosti razodeli, naj bo tudi brez zamere, ako bomo še vaše pogrške nekoliko razložili. Sicer se nam ne spodobi gospodarje soditi, pa per ti stvari se nam bo že odpustilo, kér po tem želimo vam in sebi pomagati, nobenimu pa poštenja vzeti.

(Konec sledí.)

Zvezdoslovje.

(Dalje.)

5. §. Velikost zemlje.

Kolobárji vravnovár, poldanik in zemeljníga téka, ali dvanajsterih nebeških znamenj so že učenim čez 4000 lét znani, — s tem razložkam, de so mislili, kakor še zmirej prosti ljudje mislijo, de sonce in zvezde okoli zemlje tekó; zemeljno pot okoli sonca so deržali za sončno okoli zemlje, kakor nas še dan današnji v temle oči goljufajo.

Vsaki kolobár se da čez sredo v dva enako velika dela razdeliti; če méri tedej celi 360 gradov ali stopov, ga je polovica 180 gradov. O sv. Jožefu in sv. Matévžu je vravnovárja 180 gradov svetliga in 180 gradov tamniga, noč in dan sta enako velika; tačas vidimo sonce celi dan v vravnovárji. Od svoje sredíne se da tudi vsak kolobár v 4 enako velike dele razdeliti; ti so štirje pravi koti. Če ima polovica kolobárja 180 gradov, mora imeti četert ali pravi kot 90 gradov. Sonce je vselej opoldne v 90. gradu ali stopu, ob devetih pa zjutrej in ob treh popoldne v 45. gradu, ali v sredi praviga kota. Tudi na poldaniku je od severniga, pa tudi od južniga tečaja do vravnovárja po 90 gradov.

S pomočjo imenovanih kolobárjev, posébnó vravnovárja in poldanika, njih pot in grádov, si zamorejo učeni na tanjko dopovedati: kje de ta ali una zvezda na nebu stóji, kak otok sréd morjá, ali kaka gora, mesto, grad i. t. d. na zemlji leží; zakaj vsaki piki na verh zemlje, ki kaže naravnost na nje sredíno, je tudi na nebu ena pika ravno nasproti postavljena. Kar tedej učeni možje od pike do pike na nebu zmerijo, veljá tudi od nasprotnih pik na zemlji; kar hočejo tedej na zemlji zmeriti, zmerijo vselej na nebu na grade, minute i. t. d. De je pa en grad 15 milj, so se učeni že večkrat z zmerjenjem na zemlji prepričali.

Pri tacih merjenjih je pa na tem ležeče, de se vé, od kod de začnejo grade šteti. Poldanikov se lahko na tavžente potegne, zakaj vsak kraj proti jutru ali večeru ima svojiga; za perviga imajo učeni tistiga, ki je čez otok Féro pod večerno Afriko potegnjen; Francozje ga imajo čez mesto Pariz, Angleži čez zvezdoglediše Grenvih. Od perviga poldanika štejejo grade na vravnovárji proti jutru, in to imenujejo: dolgost; na poldaniku štejejo pa grade od vravnovárja proti severju ali proti jugu, in temu pravijo: širokost. Takó je na priliko Idrija 31 gradov, 48 minut in 50 sekund dolga, tó je, toliko oddaljena od perviga poldanika čez otok Féro; — 46 gradov in 48 sekund severno široka, to je toliko gradov od vravnovárja proti severju.

Nej pride učeni mornár z barko do kakiga še neznaniga otoka sréd morja; on bo berž na nebu zmeril njegovo dolgost od perviga poldanika, in širokost od vravnovárja, in če domú pridši to oznani, bo po taki oznanjeni méri vsak drug učen imenovani otok — in ko bi bil 9 mescov po morji daleč — lahko našel.

Učenim je čisto prepričana reč, de vravnovár ima 5400 milj mére; od verh zemlje pa čez nje sredíno do uniga kraja je 1719 milj. To tudi dobro vedó, de zemlja je od izhoda do zahoda, tedej prek srede, ali pod vravnovárjem nekoliko napeta ali vampasta, pri

obeh tečajih pa nekoliko vdana; to pa pride od tega — kakor vsi učeni z enim glasam terdijo — de je bila od začetka bolj mehka; vertivši se pa berž okoli, je je nekoliko od tečajev proti sredi zlezlo, de je prek srede bolj vampasta. Od jutra do večera skozi nje sredíno ima tedej enajsti del več mére, kakor od severniga do južniga tečaja; je tedej bolj pomoranči, ko čisti krogli podobna.

Z vsim rudokopanjem niso še nikjer za miljo globoko prisli; po tem takim ne more biti še lupina ali škorja zemlje učenim znana; iz česar pa de nje znotranji bolj globoki deli obstojé, tega clo nič ne vedó. Od práv starih časov so menili in še menijo, de je globoko v zemlji strašno velika vročina, ko ne iz družiga, saj že iz tega, kér eno drugo neizrečeno tlači. —

Planjave je okoli po vsim svetu nekaj čez 9 milijonov štirjaških milj; od letéh pride na suho zemljo 3 milijone, in na morje nekaj več od 6 milijonov; dvakrat več je tedej morja kot suhiga na zemlji. De je tolikanj morja pride zlo na hvalo suhimu svetu; zakaj puh iz morske vóde, zlasti pod soncam, se kviško v zlo velicih mérah vzdiguje, čez dežele razlezuje, v oblake spremenuje in jih s potrebnim dežjem previdva, de zemlja sad dopernaša, in de studenci stanovitne vode dajajo. Veliko morje objame in veže vse dežele, de se vsi narodi bolj soznanovajo, in velike kupčije med seboj odpirajo. Ko bi ne bilo morja, bi mende še v 10000 letih za celi svet ne zvedili. —

(Dalje sledí.)

Nova cerkev v Smeledniku.

Farna cerkev v Smeledniku, ki je bila pred 300 leti še podružnica Vodiške fare, je bila že zdavnaj za faro premajhna, in dolgo časa so že farmani želeli, novo in veči zidati, kar jim pa brez serčniga podpornika skorej ni bilo mogoče začeti. — Tega serčniga in dobrotljiviga podpornika in pomočnika so pa zdaj dobili nad svojim plemenitim, in za faro vnetim gospodam, baronom Lazarini, kateri častiti gospod so skorej vso skerb zidanja in zdelanja lepe nove cerkve na se vzeli. Zraven častitiga gospoda fajmoštra Sim. Kavalarija so si pa posebno spoštovani gospod Mih. Ambrož, kantonski komisar, prizadeli farmane nagovoriti, in podbuditi, de bodo z veseljem, kar bo v njih moči, z vóznjo in tlako k temu vse hvale vrednimu delu pomagali.

Mesca maliga travna je prišlo dovoljenje k zidanju cerkve od vikši gosposke, in desiravno je bilo za zidanje dozda še malo pripravljeniga, so vender že 9. dan velkiga travna pri službi božji slovo vzeli od stare cerkve, kjer so sosednji fajmošter, gosp. Arko v serčni pridigi farmane za sveto delo vneli in vžgali. Drugi dan so prenesli svete zakramente v podružnico k sveti Valburgi, in precej na to so začeli farmani sami staro cerkev poderati. Z neizrečenim veseljem so se vsi farmani dela poprijeli, in gornji Perničanje zaslužijo v tem posebno pohvaljeni biti. Do 18. dne velkiga travna je bilo staro zidovje zunej turna, kateri bo ostal, skoraj vse na tleh, in grunt sa novo cerkev vès izkopan.

Ta dan je bil sa Smeledničane posebno častit in vesel dan. Zjutraj ob devetih so se sošli s prečastitim gosp. Korlnam Cornam, Ljubljanskim korarjem, drugi povabljeni in vsi bližnji duhovni gospodje, in so vpríčo zbranih deželskih gospodov, zidarjev, delovcov in velike trume farmanov častito po cerkveni šegi postavni kamen blagoslovili in postavili; stolni kaplan, gospod Zupan, pa so na zadnje farmane z ljubeznjivo keršansko besedo k pridnimu in serčnimu speljevanju začetiga déla uneli. — Ko je bilo cerkveno opravilo skončano, so pristopili plemeniti gospod baron Lazarini, in so napili zdravico milostljivimu knezu gospodu Antonu, Ljub-

Zdravje, življenje ali pa smert ugriznjeniga je v rokah prve hitre pomoči, ktera je tudi gotova pomoč; narboljši pomočki pa prekasni, vedejo malo, še dostikrat nič. Dokler še zdravnika ni, ne smeš nič zamuditi; ravnaj z ostekljencam tako le: nova kervava rana, pusti jo, de prav izkervavi; še ji pomagaj. Rane, praske, plaze, oslinke spéráj in umivaj z mlačno vodó, ali pa z mlačnim lugam ali domačim ali mjlarskim, to je, žajfarskim, ali z apnjeno vodó, ki jih pred na jezik deni in pokusi, de niso preojstri. Preojstrim permesi vode. Ko nič družiga pri rokah ni, sperí jih s scavnico. Dobra je tudi mlačna slana voda; ki jo lahko napraviš s pestjo solí med políč mlačniga kropa. Rano kervavo ali novo pèri, dokler kri ne neha teči, in de clo nič več ne solzí. — Pervi opravik po tem je napraviti, de rana gnojí berž ko berž, in de vsaj šest nedélj gnojna ostane. Ga ni učéniga zdravnika, boš to reč storil sam tako le: skuhaj slan lug, v njem namóči cunjico perténo v štiri gube djano, deni jo na rano, in zavéži jo mehko. Vsacih 12 ur premakaj in ponavljaj to obézo. Dobro je še namočeno cunjico s tolčeno soljo poštopati. Dober je vrisk ali jésih s putram, če med políč vreliga hudiga vriska pol funta putra umesiš, umédeš, in to mazilo obezuješ. Dobra obéza je stolčeni sirovi česen ali pa čebula nasolena. Se delajo mehurci, prerezuj jih, in ispušaj, in tako delaj, dokler zdravnik ne pride. — Ravno taka je z ugriznjencam ali zamujenim ali napak zdravljénim, ki se mu je rana že zarasla; ali pa ki ga že stekljina obhaja, to je, de ga zarašena rana serbí in včasi tudi oteka, de ga mrazi, strah preléta in žalost, in to in tako. Tacimu gré berž zaceljeno rano prerezati, semtertje okoli z nožíckam prepikati, in vse ravnati, kakor smo pred le rekli od noviga ugrizka; potlej pa jo gnojiti in goditi.

Práv dobro je tudi, ko je ugriznjena rana z mlačno vodó izprana bila in ko ji je nekoliko kervi odteklo, jo s hudičevim oljem (Vitriolöhl) pomazati ali pa s pripravnim razbeljenim zelezam vžgati.

Notranjih lekaríj naj mu nič ne dajajo, čakajo naj učéniga zdravnika. Ga pa ni dolgo in dolgo, naj pomagajo ugriznjencu in mu dajajo piti po sklédici na vodi obarjeniga bezgoviga cvetja, de se dobro potiti začne.

(Konec sledí.)

Odgovor na vprašanje.

(Konec.)

Nekteri — naj bo brez zamere rečeno, gospodarji! — nekteri se preveč obrajtate in nas pôsle zaničujete, ter se proti nam takó deržite, kakor de bi bili iz boljši zemlje stvarjeni, kot mi. Mi sicer dobro vémo, de večkrat nismo lepiga pogleda vredni, in de bi tudi práv ne bilo, ako bi se gospodár z nami, kakor prijatelj s prijateljem pogovarjal, kér se radi hitro prevzamemo, — tode s kletvijo nas tudi popravili ne bote, ampak še le pohujšali. Le pomislite, akoravno nas je previdnost božja v služni stan postavila in nam premoženja odločila ni, smo vender le tudi otroci ravno tistiga Očeta nebeškiga, kakor vi; smo vaši bratje in sestre, ter terjamo od vas bratovske ljubezni. Kletev ni znamenje ljubezni, in ako vi do nas ljubezni nimate, kako hočete tedaj, de bi mi vas ljubili? kako z veseljem delali, kér je vsaktero delo brez ljubezni le grenko?

Drugi ste posvetni in levičnih rok; vaše zaderžanje nas malopridne še le pohujša. Vi bi radi, de bi mi za vas pridno delali, vi pa za nas dobro pili in jedli. S

tako pravico še omikani in dobro podučeni ljudjé zadovoljni niso, kako bi le neki mi bili, ki smo vsi sirovi. Kakoršen je gospodár, je tudi njegov volár. Nikar se torej ne čudite, ako smo posvetni, leni, razujzdani in le posebno dober živež imeti hočemo; saj od vas tudi nič družiga ne vidimo.

Tretji ste lakomneži, in bi radi z našo delavnostjo obogateli. Noč in dan nam počitka ne daste, živež nam je pičlo primerjen in še ta dostikrat slab, rekoč: „za posle je že dobro!“ Pa še ena je per vas, ki nam tako malo dopade, namreč ta, de so nam bolnim vaše hiše hitro pretesne, in de si per vas za svojo starost razun beraške palice nič ne obljubimo.

Četerti ste, ki velike velike zemljiša imate in po gosposko živite. In ravno vi ste, ki nar bolj čez nas tožite, pa po pravici, zakaj plačilo, živež, oblačilo in oskerbljenje ob času bolezní je per vas vse pošteno. Kaj je tedaj per vas naše zverženosti krivo? To le: Vi potrebujete veliko pôslov in jih od vsih štirih vetrov nazenete, pa večidel le malopridnih. Na delu smo brez praviga gospodarja, le vavpoti stojijo per nas, kateri negledajo toliko na naše zaderžanje, kakor na pridnost. Po svoji razujzdani volji jo uganjamo in tako eden družiga pohujšujemo, de zadnjič tudi delo, kader se vavpot odmakne, v nemar pustimo. V cerkev hoditi nam sicer prepovedano ni, se nam pa vender le od te strani slednja stopinja ne prešteje. Po svoji neumnosti se še sami zgovarjati začnemo, de nam ni perpušeno v cerkev hoditi, kér vidimo, de tudi gospodarjam vsak majhin zaderžek lahko ubrani v cerkev iti.

Peti so dobri, pobožni in za naše podučenje skerbni gospodarji. Per njih je za nas pôsle vse drugači. Malopridni jim pridemo k hiši, oni nas pa imajo, kakor svoje otroke; nas domá z besedo in lepim izgledam ljubeznjivo učijo, pa tudi v cerkev k božji službi zvesto pošiljajo. Našo pravico nam dajo brez oponašanja, pa tudi v bolezní nas od hiše ne ženejo, temuč nam po keršansko za telesno in dušno zdravje po svoji moči skerbijo. Nam ne rečejo samim moliti, ampak oni molijo sami z nami in so nevoljni, ako z njimi pobožno ne živimo. In glejte! mi se saj nekaj per njih poboljšamo, per pervih, drugih, tretjih in četrtih se pa večidel le pohujšamo. Ravno zató pa pobožni gospodarji tudi le redko čez svojo družino tožujejo. Oj, de bi nam Bog več takih pobožnih gospodarjev dal, bi bilo tudi menj malopridne družine!

Mi pôsli tedaj na zgoraj postavljeno prašanje Njih cesarske visokosti, preljubiga Nadvojvoda, takó odgovorimo: Nekaj mora vezati sleherniga človeka, ako hoče sebi in drugim koristen ne pa nadležen biti, ali že strah ali pa ljubezen. Nekdaj, dokler še ljudjé prave vére imeli niso, je gospodár oblast imel, svojiga pôsla prodati, spustiti ali tudi umoriti. Kteri pôsel svojiga gospoda ubogal ni, ga je sam gospodár po svoji volji v strah vzel, clo tudi pred očmi drugih pôslov umoril, de so se po tem bolj bali. Tako so bili pridni in ubogljivi, kér so se smerti bali. Ta velika oblast gospodarjev čez svojo družino se je sužnost imenovala in je neizrečeno veliko neusmiljenja dopernesla. Luč sv. vére in omikanost narodov je sužnost pregnala, in strah se je v ljubezin spreobrnil. Dokler so se gospodarji sv. keršanske vére zvesto deržali, so bili tudi pôsli ubogljivi; od te dobe pa, kar so jeli gospodarji v sv. véri pešati, se je tudi pôslov zverženost v ravno tisti meri perkazala, kakor se je sv. véra zanemarila.

Gospodarji! ako hočete pridne in dobre pôsle imeti, le sv. vére se zopet pridno poprimite; poboljšajte se nar pred sami, potem učite in oistro deržite tudi nas; mi bomo hitro za vami potegnili, zakaj ne mi vas, ampak vi nas v svojih rokah imate. In zopet se bo takrat reklo: „Kakoršen gospodár, tak njegov volár.“

Zdaj pa vse vaše toževanje nič družiga ni, kakor glasno pričanje vaše lastne zverženosti in pa velika nadlega vikšim gospodam, ki takó po očetovo za svoje podložne skerbijo. Pôslí iz K. P. R.

Nova cerkev v Smeledniku.

(Konec.)

Nova cerkev bo 20 séznjev dolga, 9 séznjev 4 čevlje široka, in v sténah brez oboka 7 séznjev visoka. Še letašnje jesén bo toliko zdelana, de se bo prihodnjo zimo božja služba že v nji opravljala, in to se smé toliko bolj upati, kér farmani in celó tudi njih bližnji sosedje zidarjam pridno strežejo, in jim vsiga orodja dosti k rokam postavijo.

Kar bo nova cerkev v Smeledniku posebnjiga imela, je to, de bo po romanski podobi ali arhitekturi zidana. Kolikor nam je znano, na celim Krajnském, in tudi deleč okoli ni nobene cerkve v ti podobi zidane; le kar je práv starih cerkev so nekoliko podobne.

Pri ti priložnosti se nam práv zdi nekoliko

od zidarije

pristaviti. Kar zidanje lepih tempeljnóv in poslopíj vtiče, so bili stari Gerki prvi mojstri, od kterih so se tudi Rimci učili, in Rimci so ravno ob času začetka keršanske vére, nar lepši tempeljne svojim malikam zidali. Tri sto let po Kristusu so kristijani od cesarja Konstantina dovoljenje dobili, pravimu Bogu očitne cerkve zidati. De kristijani svojih cerkev niso po podobi malikavavskih tempeljnóv hotli postavljati, si lahko mislimo; temuč kakor je keršanska véra prosta posvetne in pozemeljske lepотиje, je duhovna in nebeška, tako so si keršanski mojstri tudi prizadevali božje tempeljne s sveto priprostostjo in častitljivostjo keršanski véri primerjene postavljati. Kakor je bilo takrat rimsko kraljestvo na dvoje razdeljeno, namreč v rimsko in konstantinopolitansko, takó se je tudi keršanska zidarja razločila v romansko in bizantinsko, (Konstantinoplu so namreč rekli tudi Bizanc). Iz teh dveh arhitektur, romanske in bizantinske, je prišla po gorenjih deželah Evrope in po nemškém kraljestvu tretja podoba zidarije, to je nemška, tudi imenovana gotíjska. Tako so zidali kristijani svoje cerkve čez deset sto let. Ko se je pa pisalo po Kristusovim rojstvu tavžent in štiri ali pet sto, so vstale krivovére ena za drugo; veliko tavžent kristijanov je odstopilo od prave rimske katolíjske vére, in kaj se je zgodilo? Z rimsko katolíjsko véro se nam zdi, de so zaverгли tudi po rimsko ali romansko zidane cerkve, in nove cerkve so začeli zidati po stari, ajdovski, gerški arhitekturi, ktera je bila dozda pri kristijanih skor popolnoma pozabljena. Takó se je zgodilo, de so sčasama dozdanjo zidarjo počasi popolnoma opustili, in de so se nove, zdaj imenovane italijanske zidarije poprijeli, in zató tudi pri nas že blizo 400 let ni bilo cerkve po romansko ali keršansko več zidane.

Kér je zdaj pri nas stara ajdovska gerška in rimska véra popolnoma pozabljena, nič ne de, če svoje cerkve v tisti arhitekturi zidamo; pa vender bi ne bilo práv, ako bi staro keršansko podobo zidarije popolnoma zaverгли, ktera je za keršanske cerkve gotovo nar bolj pristojna, in se, kjer denarjev ne manjka, še veliko lepši da okinčiti in ozalšati, kakor pa italijanska. Italijanska arhitektura je bolj za druge posvetne poslopja, kakor za cerkve, kar se očitno pokaže posebno pri majhnih cerkvah, v kterih, kadar so dozidane, velikokrat nimajo kam prižnice pritisniti, ne spovednice postaviti, kér stebri, kolone, vogli in kotje vse zakotijo. Vošiti je torej, de bi povsod, kjer nove cerkve zidajo, in bi radi lepo priročno cerkev imeli, na romansko ali keršansko zidarjo bolj mislili, kakor dozda; de bi tega ne zaverгли,

kar so naši stari očetje v časti imeli. Upati je pa tudi, de bodo iz Ljubljanske obertniške in rokodelske šole taki mojstri prišli, kteri nam bodo sčasama naše želje spolnili. P.

Zvezdoslovje.

(Dalje.)

6. §. Kratek zemljopis.

Kar je suhiga na zemlji, razpade v pet poglavnih delov, ki so Evrópa, Azija, Afrika, Amerika in Avstralija. Na tavžente je večih in manjih otokov po morjih, štejejo jih sploh k tistimu poglavnimu delu, kterimu so nar bliže. Evrópa, v kteri mi stanujemo, je nar manjši tih delov; Azija je šestkrat, Afrika štirikrat in Amerika petkrat večí od nje; Avstralija je na velikosti skorej Evropi enaka.

Proti izhodu leží Azija in se na Turškém in Ruskim z našo Evrópo veže; nam na poldan leží unikraj srednjiga morja Afrika, ravno zató pravijo temu morju: srednje morje. Afrika se v severnojutrovim voglu pri Egiptu malo z Azijo veže, sicer je okoli in okoli z morjem obdana. Amerika — najdena od Kolumba kimovca 1492 — leží unikraj svetá, kakor pravimo, skorej pod nami, in je vsa z morjem obdana. Avstralija, nekoliko že od Magelana 6. sušca 1521, vsa pa še le 300 let kasneje najdena, leží jutrovi Azíi čez morje proti jugu, in obstoji iz eniga veliciga in veliko manjih otokov.

Vsi poglavni deli so z morjem obdani. Morja globokosti niso še, in je mende ne bodo nikoli popolnoma zmerili; zakaj v zlo velicih globočinah se voda sama sebe takó tlači, de bi je nobeno vtonilo ne prederlo. Suha zemlja je več ali menj gerbasta; najdejo se nani doli, doline, večkrat zlo velike planjave, kakšenkrat peskaste, griči, hribi, goré, dostikrat zlo visoke. Nar viši gori, ki je v jutrovi Indijah, pravijo: Himalája; ta je nad morjem čez 26,340 čevljev visoka; nar visokeji na Krajnském, ki je tudi ena višjih nemških, pravijo: Triglav, ta je komej 10,000 čevljev visoka.

Najde se na svetu čez 50,000 živalnih, in čez 100,000 rastlinskih med seboj popolnoma razločenih plemén, ktere razpadajo še v svoje ravenpleména; tako razpade hruška v več ko 1000, in vinska terta mende v več milijonov ravenplemén.

Tù se začnejo za take, ki jim je to mar, razvijati učenosti nezmerljivih obsežkov. Dežele poznati celiga sveta, kakor so same na sebi, po njih legah, velikostih, gorkotah, vremenih, gorah, rekah i. t. d., in jih poznati po njih prebivavcih, potem kakor so jih ljudje gojsde zrečovaje in jih obdelovaje spremenili, je učenost grozno velicih obsežkov. Taki učenosti pravijo: zemljopis. — Drugi se pečajo s soznanjenjem vsih živalskih, zopet drugi s soznanjenjem rastlinskih plemén; to so učenosti, kterih nobeniga človeka umnost pri njegovim kratkim življenji popolnoma obseči ne more. Imamo ga, tudi po družih deželah zlo slovečiga naravoslovca, med nami: gosp. Ferd. Šmida, kteriga mika vse kebre, metulje in polže spoznati; na tavžente plemén jih je že spravil, jih čedalje spravlja, in si prizadeva, njih lastnosti spoznati, de bi se vedlo, kteri so človeštvu sploh in kteri posebno kmetijstvu k pridu, in kteri k škodi i. t. d. *)

Na celim svetu cenó blizo tavžent milijonov ljudi; ti odmerjejo vsacih 33 let, de jih umerje po tim takim v slednji minuti po 60, ali pri vsacim bitku človeške žilice ali serca po eden. —

Naše cesarstvo leží skorej sréd Evrópe; proti ju-

*) S popolnim slovenskim popisam kmetijstvu koristnih in škodljivih kebrov in metuljev bi se učeni gosp. Šmid slovincam posebno prikupili. Vredništvo.